

1. *Газман В.Д.* Лизинг: Теория, практика, комментарии. – М., 1997. 2. *Барабаш А.Г.* Правове регулювання лізингових відносин в Україні: Дис. канд. юрид. наук. – Донецьк, 2004. 3. *Решетник И.А.* Гражданско-правовое регулирование лизинга в Российской Федерации: Дис. канд. юрид. наук. – Пермь, 1998. 4. *Горемыкин В.А.* Лизинг. – М., 2005. 5. *Лещенко М.И.* Основы лизинга: «Финансы и статистика». – М., 2004.

І. М. КОЛОДІЙ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Процес глобалізації, який отримав вагомий поштовх у другій половині ХХ ст., має тенденцію до дедалі ширшого поширення у наш час. Однак світова масова суспільна свідомість дедалі наполегливіше та тривожніше оцінює процеси глобалізації не лише в економічних відносинах, а й в галузі політики, культури, моралі, державного суверенітету, тобто всієї складної системи зв'язку, який виникає у сучасному світі між учасниками міжнародної співпраці. Визначити місце і значення національної держави, її роль у захисті прав людини в умовах глобального світового спілкування – важливе завдання юридичної науки, оскільки від позиції держави, її стратегічних інтересів значною мірою залежить збереження гідності народу і кожної людини зокрема, культури та традицій суспільства тощо. Це особливо важливо для України, яка взяла курс на побудову правової соціальної держави, що, звичайно, вимагає кардинального реформування всіх сфер суспільного життя.

У наш час всі держави світу здійснюють перехід до інформаційного якісно нового суспільства. В умовах однополюсної глобалізації цей перехід має невпорядкований та хаотичний характер. Успішне здійснення зваженої науково продуманої політики інформатизації органічно пов'язане з рішенням проблеми забезпечення інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека, як і будь-яка інша, повинна визначатися через більш загальне поняття безпеки.

Безпека – це одна з найголовніших цілей та невід'ємна частина діяльності людей, суспільства, держави, світової спільноти. Турбота про безпеку характерна для кожної складової соціальної структури суспільства – від індивіда до всього людства у цілому. Безпека – одна з умов самовизначення, саморозвитку особистості, людей, всього людства у цілому.

С.Г. Гордієнко визначає безпеку соціальних систем як певну встановлену захищеність життєво важливих інтересів соціальної структури від зовнішніх та внутрішніх загроз, де останні виступають або реалізуються як протилежні і суперечливі інтереси кожного елемента соціального суспільства¹.

Відповідно до словника Робера, термін «безпека» почав вживатись з 1190 р. та означав спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої

© КОЛОДІЙ Інна Миколаївна – викладач Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці

небезпеки. Але в цьому значенні він не ввійшов у лексику народів Західної Європи та використовувався до XVII ст. рідко².

Необхідність безпеки у міру розвитку людини поступово ставала масштабішша та багатоманітніша. Безпека охоплювала не лише життя людини, її майно, а й суспільство, а потім державу, а в додаток до цього різноманітні сфери діяльності і людини, і суспільства, і держави.

Кожна держава, що прагне до самостійності, яка полягає не в ізолюванні від світу, а в збереженні своєї незалежності, повинна виробити власну стратегію входження у процес глобалізації. Однак, при виробленні стратегії включення в процеси глобалізації сьогодні необхідно орієнтуватися на активний розвиток різноманітних інформаційних процесів.

Актуальність даної теми викликана рядом причин. Сучасний світ знаходиться під впливом ряду глобальних тенденцій. Серед них – виникнення глобальних економічних структур, інформаційних систем, що свідчать про перехід до інформаційного типу економіки і всього суспільства. Ці інформаційні системи пов'язують світ в єдине ціле і роблять усі держави інформаційно взаємопов'язаними.

Метою нашого дослідження є визначення поняття інформаційної безпеки на етапі входження України в глобалістичне суспільство.

У наукових джерелах та ЗМІ з тією чи іншою ступінню ґрунтовності обговорюються проблеми економічної, військової, фізичної, технічної, інформаційної, екологічної, демографічної, продовольчої та інших видів безпеки. Але всі ці сфери безпеки мають юридичну складову, без урахування якої жодна з них функціонувати не може³.

За останні роки дослідженню поняття інформаційної безпеки та напрямам її забезпечення присвячені праці О. Баранова, І. Бачило, С. Гордієнко, О. Городова, В. Конаха, Б. Кормича, В. Копилова, А. Марущака, О. Олійника, С. Смірнова, В. Цимбалюка, М. Швеця, О. Юдіна та ін.

Але і дотепер у наукових джерелах відсутній єдиний визначений підхід до змісту поняття «інформаційна безпека», а підходи до вирішення цього питання мають спірний характер.

Ряд авторів уявляють інформаційну безпеку як «стан» інформаційної сфери суспільства (інформаційного середовища суспільства); «стан» захищеності інформації (інформаційного простору); життєво важливих інтересів особистості, суспільства чи взагалі держави, від різного роду загроз. Так, російські вчені В.Д. Курушин та В.А. Мінаєв⁴ розуміють інформаційну безпеку як «стан інформаційної сфери суспільства, що забезпечує її формування та розвиток в інтересах громадян, організацій та держави». Такого самого погляду дотримується І. Панарін⁵ визначаючи інформаційну безпеку як «стан інформаційного середовища суспільства і політичної еліти, що забезпечує її формування і розвиток в інтересах керівництва держави, громадян і суспільства.»

На думку російського вченого Ю.А. Фісуна, інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз⁶.

Така сама думка висловлюється і вітчизняними правознавцями, які визначають інформаційну безпеку як:

– стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави;

– стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; а також єдність захисту таких компонентів: системи виробництва інформаційних продуктів; системи доставки інформаційних продуктів до споживача; системи виробництва засобів виробництва інформаційних продуктів та їх доставки; системи виробництва інформаційних технологій; системи накопичення і збереження інформаційних продуктів; системи сервісного обслуговування елементів інформаційної інфраструктури; системи підготовки кадрів⁷.

Вважаємо за необхідне підтримати останнє визначення та зазначити, що у сфері внутрішньої політики України найбільшу небезпеку являють такі загрози інформаційній безпеці:

- недостатнє правове регулювання відносин у сфері різноманітних політичних сил на використання ЗМІ для пропаганди своїх ідей;
- порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, що реалізуються в інформаційній сфері;
- поширення недостовірної інформації щодо політики України та діяльності органів державної влади.

З числа зовнішніх загроз інформаційній безпеці України у сфері зовнішньої політики найбільшу небезпеку являють:

- інформаційний вплив іноземних політичних, економічних, військових та інформаційних структур на розробку і реалізацію стратегії зовнішньої політики України;
- порушення прав українських громадян і юридичних осіб в інформаційній сфері за кордоном;
- поширення за кордоном недостовірної інформації щодо зовнішньої політики України;
- спроби несанкціонованого доступу до інформації та впливу на інформаційні ресурси, інформаційну інфраструктуру органів державної влади, що реалізують зовнішню політику України, українських представництв при міжнародних організаціях.

О.А. Баранов розглядає інформаційну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму заподіяння збитків через неповноту, несвоєчасність і недостовірність інформації, через негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації⁸.

На думку М.В. Гуцалюка і Н.А. Гайсенюка інформаційна безпека – це стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері від загроз особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації, несанкціоноване поширення та використання інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій⁹.

Ще на першому етапі становлення незалежності України юридична енциклопедія визначала інформаційну безпеку як один із видів національної безпеки, важливу функцію держави. Зауважуючи, що інформаційна безпека означає: законо-

давче формування державної інформаційної політики; створення відповідно до законів України можливостей досягнення інформаційної достатності для ухвалення рішень органами державної влади, громадянами та об'єднаннями громадян, іншими суб'єктами права в Україні; гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації у національному інформаційному просторі України; всебічний розвиток інформаційної структури; підтримка розвитку національних інформаційних ресурсів України з урахуванням досягнень науки і техніки та особливостей духовно-культурного життя народу України; створення і впровадження безпечних інформаційних технологій; захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності в національному просторі України; збереження права власності держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України; охорону державної таємниці, а також інформації з обмеженим доступом, що є об'єктом права власності або об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження державою; створення загальної системи охорони інформації, зокрема охорони державної таємниці, а також іншої інформації з обмеженим доступом; захист національного інформаційного простору України від розповсюдження спотвореної або забороненої для поширення законодавством України інформаційної продукції; встановлення законодавством режиму доступу іноземних держав або їх представників до національних інформаційних ресурсів України та порядку використання цих ресурсів на основі договорів з іноземними державами тощо¹⁰.

Б.А. Кормич, обгрунтовуючи поняття «інформаційна безпека», також вважає, що вона виступає невід'ємною складовою національної безпеки. Але, розглядаючи проблему про інформаційної безпеки, акцентує увагу на тому, що вона є досить специфічним видом безпеки. І ця специфіка пов'язана передусім зі специфічним предметом цього роду безпеки – інформацією, субстанцією, сутність і природа якої ще й досі залишається предметом дискусій¹¹.

В.А. Ліпкан та І.В. Діордіца визначають інформаційну безпеку, по-перше, як складову національної безпеки, свідомий цілеспрямований вплив суб'єкта управління на загрози та безпеки, за якого державними та недержавними інституціями створюються необхідні та достатні умови для: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активного залучення ЗМІ до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України, неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України; по-друге, як одну із складових національної безпеки, зазначаючи, що інформаційна безпека України включає: законодавче формування державної інформаційної політики; створення відповідно до законів України можливостей досягнення інформаційної достатності для ухвалення рішень органами державної влади, громадянами та об'єднаннями громадян, іншими суб'єктами права в Україні; гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації у національному інформаційному просторі України;

всесторонній розвиток інформаційної структури; підтримку розвитку національних інформаційних ресурсів України з урахуванням досягнень науки і техніки та особливостей духовно-культурного життя народу України; створення і впровадження безпечних інформаційних технологій; захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності в національному просторі України; збереження права власності держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України; охорону державної таємниці, а також інформації з обмеженим доступом, що є об'єктом права власності або об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження державою; створення загальної системи охорони інформації, зокрема охорони державної таємниці, а також інформації з обмеженим доступом; захист національного інформаційного простору України від розповсюдження спотвореної або забороненої для поширення законодавством України інформаційної продукції; встановлення законодавством режиму доступу іноземних держав або їх представників до національних інформаційних ресурсів України та порядку використання цих ресурсів на основі договорів з іноземними державами; законодавче визначення порядку поширення інформаційної продукції зарубіжного виробництва на території України¹².

В.О. Копилов у своїх працях інформаційну безпеку розглядає як аспект чи ракурс вивчення та формування системи інформаційного права, підготовки й удосконалення норм і нормативно-правових актів цієї галузі¹³.

В.С. Цимбалюк стверджує, що інформаційна безпека – це суспільні відносини щодо створення та підтримання на усвідомлюваному, належному рівні функціонування відповідної автоматизованої (комп'ютеризованої) інформаційної системи (зокрема систем телекомунікації); комплекс організаційних, правових та інженерно-технологічних (технічних і програмно-математичних) заходів щодо підтримки (охорони, захисту, зберігання), запобігання та подолання природних, техногенних і соціогенних загроз, здатних порушити життєдіяльність конкретної соціотехнічної інформаційної системи¹⁴.

Заслугує на увагу і точка зору А.І. Марущака, який пропонує визначити поняття інформаційної безпеки через комплекс прав людини: по-перше, це комплекс прав людини вільно, безперешкодно, на власний розсуд бути суб'єктом інформаційних процесів: шукати, одержувати і поширювати інформацію, причому це право не пов'язане з територіальною юрисдикцією держави і не обмежується територіально державними кордонами. І по-друге, це комплекс прав людини на захист від неправомірного інформаційного втручання, що охоплюється англійським терміном *privacy*, тобто правом на конфіденційність інформації щодо особистого життя та правом на захист від розповсюдження вигаданої та перекрученої інформації, що завдає шкоди її честі і репутації¹⁵.

Крім вищезазначених, сьогодні існують й інші підходи до визначення поняття інформаційної безпеки. На жаль, відсутність єдиного методологічного підходу та недосконалість чинного законодавства не дають можливості визначити стале поняття інформаційної безпеки і воно надалі залишається дискусійним.

Сучасні умови політичного і соціально-економічного розвитку держави викликають загострення суперечок між потребами суспільства в розширенні вільного обігу інформації та необхідністю збереження окремих регламентованих обмежень на її поширення. Усе це вимагає виваженого, наукового та практично обгрунтованого підходу до створення нормативної бази, тобто прийняття Інформаційного кодексу України та Закону України «Про інформаційну безпеку Ук-

раїни», які б адекватно відображали сучасні потреби громадян, юридичних осіб та держави.

1. *Гордієнко С.Г.* Пізнання сфери захисту інтелектуальної власності в Україні: методологічні проблеми. Монографія. – К., 2008. – С. 40. 2. *Филин С.А.* Информационная безопасность: Учеб. пособ. – М., 2006. – С. 14–15. 3. *Тер-Акопов А.А.* Юридическая безопасность человека в Российской Федерации (основы концепции) // Государство и право. – 2001. – № 9. – С. 11. 4. *Курушин В.Д., Минаев В.А.* Компьютерные преступления и информационная безопасность. Справочник., 1998. – С. 141. 5. *Панарин И.* Технологические проблемы информационной войны. – М., 2003. – С. 128. 6. Проблемы внутренней безопасности России в XXI веке: Материалы конференции. – М., 2001. – С. 101. 7. *Брижко В.М., Гальченко О.М., Цимбалюк В.С., Орехов О.А., Чернобров А.М.* Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / За ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеця. – К., 2002. – С. 79–80. 8. *Баранов О.А.* Інформаційна безпека і економічні перетворення // Поглиблення ринкових реформ та стратегія економічного розвитку України до 2010 року // Матеріали міжнародної конференції. – К., 1999. – Ч. II. – Т. I. – С. 160. 9. *Гуцалюк М.В., Гайсенюк Н.А.* Організація захисту інформації. Навч. посіб. – К., 2005. – С. 12. 10. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К., 1998. – Т. 2: Д–Й. – С. 714. 11. *Кормич Б.А.* Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посіб. – К., 2004. – С. 39. 12. *Ліпкан В.А., Діордіца І.В.* Національна безпека України: кримінально-правова охорона: Навч. посіб. (Серія: Національна і міжнародна безпека). – К., 2007. – С. 253–254. 13. *Копылов В.А.* Информационное право: Учебник. – М., 2003. – С. 228. 14. *Цимбалюк В.* Інформаційна безпека підприємницької діяльності: визначення сутності та змісту поняття за умов входження України до інформаційного суспільства (глобальної кіберцивілізації) // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 3. – С. 91. 15. *Марущак А.І.* Інформаційне право: Доступ до інформації: Навч. посіб. – К., 2007. – С. 82.

В. М. ЛИТВИНЕНКО

ЩОДО ЗМІСТУ ТЕРМІНА «СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ» В ТЕОРІЇ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

Конституційне закріплення права громадян на соціальний захист створило передумови для реформування організаційно-правової системи соціального захисту. Нового змісту набувають окремі інститути соціального захисту, основні поняття та їх співвідношення. Кардинальні зміни відбулися і в сфері соціального обслуговування.

Останнім часом в теорії та практиці досить широко використовується термін «соціальна послуга». Прийнято ряд нормативних актів, які містять цей термін.

© ЛИТВИНЕНКО Валентина Миколаївна – викладач Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці